

Een beroepsprestigeschaal voor Nederland in de jaren tachtig*

Herman Sixma en Wout Ultee**

Summary

In this article we present a new occupational prestige scale – the U & S (= Ultee & Sixma)-scale – for the Netherlands in the 1980s. The U&S-scale comprises 116 occupational titles. These titles have been ranked by a national sample, on the basis of their social standing. While data were gathered at an ordinal level, the scale itself has an interval level by using one of the Thurstone scaling techniques. For comparative purposes scale values were also calculated in a way that is similar to the Van Heek & Vercruijsse scale for the Netherlands in 1953. Their technique of computation, however, is somewhat less satisfactory by current standards.

In the second part of our article a key is presented which enables a researcher to assign prestige scores to all occupations of the nominal classification of occupations used by the Dutch Central Bureau of Statistics (CBS). By using this key occupational data from national surveys, like surveys on the labour force and on the general situation of life, can be used more intensively.

1. Inleiding

In dit artikel presenteren wij een nieuwe beroepsprestigeladder voor Nederland. Hoewel de verzamelde gegevens een ordinaal karakter hebben, heeft de schaal zelf een intervalniveau. Tevens presenteren wij een sleutel waarmee de nominale beroepenclassificatie van het CBS, die onder meer wordt ge-

* Met dank aan Peter Swanborn, Jos Dessens en Wim Jansen voor hun advies bij de analyse van de onderzoeksgegevens en commentaar bij een eerdere versie van dit artikel.

** De auteurs zijn verbonden aan de vakgroep Theorie en Methodologie van de Sociologie, Rijksuniversiteit Utrecht. Het onderzoek waarover in dit artikel wordt gerapporteerd, maakt deel uit van het project 'Beroepsprestige en mobiliteitsmeting', dat gesubsidieerd wordt door de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO).

bruikt in de periodieke arbeidskrachtentellingen en in de leefsituatiesurveys, kan worden omgezet naar onze beroepenladder. De nieuwe beroepenladder heeft een groter aantal schaalpunten dan de tot nu toe in Nederland voor sociologisch onderzoek gebruikte beroepsindelingen, zoals die van Van Tulder (Van Tulder, 1962) en die van het ITS (Kropman, Van Westerlaak & Collaris, 1973).

In de paragraaf volgend op deze inleiding komen enige achtergronden van de hier te presenteren schaal aan de orde. De twee volgende paragrafen bevatten bijzonderheden over achtereenvolgens de dataverzameling en de data-analyse. De nieuwe Nederlandse beroepenladder wordt gepresenteerd in paragraaf 5, waarna in paragraaf 6 de CBS-beroepenclassificatie wordt omgecodeerd.

2. Algemene overwegingen met betrekking tot de nieuwe beroepenladder

De stelling 'alle samenlevingen zijn gestratificeerd' is binnen de sociologie betrekkelijk algemeen aanvaard. Een van de manieren om mensen in te delen naar sociale laag is via het beroep dat die personen hebben. Worden beroepen gezien als de sporten van de maatschappelijke ladder¹, dan ligt de vraag voor de hand waar op de ladder zich de diverse beroepen bevinden. Deze vraag wordt beantwoord via het opstellen van een beroepenladder.

In het stratificatie-onderzoek met behulp van beroepenladders onderscheiden wij twee lijnen. In de eerste lijn komen punten aan de orde zoals *a.* het beoordelingscriterium voor de geselecteerde beroepen in combinatie met de verschillende dimensies die bij de beoordeling een rol spelen; *b.* de consensus tussen beoordelaars over de plaats van beroepen op de ladder; *c.* de stabiliteit van beroepenladders in de tijd zowel als van land tot land. In de tweede lijn van stratificatie-onderzoek wordt onderzoek gedaan naar veranderingen in de plaats die mensen op deze beroepenladder en daarmee op de maatschappelijke ladder innemen. Met behulp van dergelijk mobiliteitsonderzoek kunnen uitspraken gedaan worden over de openheid van samenlevingen (Ganzeboom & De Graaf, 1983), hoewel deze openheid ook op andere manieren kan worden onderzocht (Sixma & Ultee, 1983). Dit onderzoek is pas mogelijk als men beschikt over een hiërarchische indeling van beroepen, ofwel een beroepenladder.

Internationaal gezien vormen vragen over de gelaagdheid van samenlevingen een van de belangrijkste thema's binnen de sociale wetenschappen. Voor wat betreft de situatie in Nederland kan, waar het gaat om onderzoek naar

stratificatie van de samenleving, gesproken worden van een sterk wisselende aandacht. Na een bloeiperiode aan het eind van de veertiger jaren en de jaren vijftig volgt een periode van relatieve stilte. Deze stilte lijkt te worden doorbroken aan het eind van de jaren zeventig. De aanzet tot een mogelijk nieuwe periode van bloei vinden we in een boekaflevering van het tijdschrift *Mens en Maatschappij* (Peschar & Ultee, 1978) over het empirisch-theoretische stratificatie-onderzoek in Nederland. Voorts verschenen publikaties over de toepassing van nieuwe technieken voor het meten van het aanzien van beroepen (Neijens, Van Doorn & Saris, 1981), over nieuwe analysetechnieken in het stratificatie-onderzoek (Dronkers & De Jong, 1978), over veranderingen in het aanzien van bepaalde hogere beroepen (Braam & Geurts, 1982) en de reeds genoemde artikelen over de openheid van de Nederlandse samenleving tussen 1954 en 1977. Andere recente publikaties betreffen het verband tussen klasse, status en inkomen (Kerstholt & Luijckx, 1982) en de sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt (Siegers, 1980; Siegers, 1981).

Wat in deze nieuwe serie publikaties over de gelaagdheid van de samenleving in Nederland ontbreekt, is een goede Nederlandse beroepenladder. De oorspronkelijke beroepsprestigeladder van Van Heek (Van Heek & Ver-cruijsse, 1958; Van Tulder, 1962)² lijkt verouderd en wordt zelden meer gebruikt. Hoewel er empirische grond is voor de veronderstelling dat beroepenladders maar weinig naar tijd en plaats verschillen, is de periode van 30 jaar die ligt tussen 1953 en nu te lang en te turbulent geweest om Van Heeks ladder zonder meer te gebruiken. Andere beroepsindelingen, zoals de ITS-beroepenklapper, hebben als nadeel het geringe aantal categorieën. De CBS-beroepenclassificatie telt weliswaar voldoende klassen, doch dit onderscheid draagt een sterk nominaal karakter. Hierdoor worden vergelijkingen met in het buitenland verricht onderzoek, met inbegrip van correlaties en regressievergelijkingen, bemoeilijkt.

Bij het opstellen van een nieuwe Nederlandse beroepenladder is ons streven gericht op een ladder die zowel bruikbaar is voor mobiliteitsonderzoek als voor het onderzoek naar veranderingen in het prestige van beroepen en verschillen in prestige tussen de beroepen onderling. De in een van de volgende paragrafen te presenteren nieuwe Nederlandse beroepenladder bestaat uit 116 beroepen, waarvan de titels zijn terug te vinden in *tabel 1*. De 116 beroepen zijn beoordeeld op het aspect maatschappelijk aanzien.³ Zij zijn uitgekozen op grond van drie criteria. Het eerste criterium is de vergelijkbaarheid met andere onderzoeken, in zowel nationaal als internationaal verband. Voor Nederland gaat het bij deze vergelijkbaarheid in het bijzonder om de

door Van Heek in 1953 aan respondenten voorgelegde beroepen, alsmede om de beroepen die in enkele recente kleinere onderzoeken zijn opgenomen (N.V. v/h Nederlandse Stichting voor Statistiek, 1980; Rijks Psychologische Dienst, 1981). Internationaal wordt aangesloten bij de door Treiman opgestelde beroepenladder (Treiman, 1977). Met dit laatste wordt tevens bereikt dat als tweede criterium het merendeel van de beroepsklassen uit de CBS-beroepenclassificatie met één of meerdere beroepen in de nieuwe ladder zijn vertegenwoordigd. Immers, zowel Treimans beroepenladder als de CBS-beroepenclassificatie zijn afgeleid van de 'International Standard Classification of Occupations', waardoor deze ladders dezelfde opbouw hebben (International Labour Office, 1968). Een dergelijke afstemming vergroot de bruikbaarheid van de nieuwe ladder bij secundaire analyses van bestaand materiaal, waarin beroepen zijn gecodeerd volgens deze classificatie. Als derde criterium is er naar gestreefd om in elk geval beroepen die in Nederland 5 000 of meer beoefenaren tellen op te nemen, waardoor de bruikbaarheid bij de beantwoording van mobiliteitsvragen wordt vergroot. Tenslotte zijn enkele beroepen toegevoegd ten behoeve van de toetsing van hypothesen over specifieke beroepsgroepen.

Voor de methode van dataverzameling kon een keuze worden gemaakt uit een veelheid van technieken. Gebruikelijk is het vragen van een oordeel over beroepen via een categorische schaal. Met behulp van zo'n schaal, die loopt van 'veel' naar 'weinig' aanzien, kan in betrekkelijk korte tijd een groot aantal beroepen worden beoordeeld. Als methode kent deze techniek, die vooral in het buitenland vaak wordt toegepast, geen duidelijke nadelen. Hoewel er in feite sprake is van ordinale gegevens, kunnen deze gegevens op eenvoudige wijze tot een intervalschaal worden geaggregeerd.

Een tweede techniek is de beroepen aan te bieden in een stelsel van paarsgewijze vergelijkingen. Paarsgewijze vergelijking levert op geaggregeerd niveau eveneens een intervalschaal op, terwijl bovendien de mogelijkheid aanwezig is de gegevens te onderzoeken op transitiviteit. Nadeel van paarsgewijze vergelijking is dat naarmate het aantal stimuli of in ons geval het aantal beroepen toeneemt, het aantal vergelijkingen gigantische vormen kan aannemen. Dit nadeel kan gedeeltelijk worden opgevangen door in plaats van alle denkbare paren beroepen slechts een deelverzameling aan de beoordelaars voor te leggen. Een toepassing van paarsgewijze vergelijking via een 'incomplete design' op het gebied van beroepenladders vindt men bij Tazelaar (Tazelaar, 1980). Bij dit onderzoek bleek er nauwelijks sprake te zijn van intransitieve keuzes, zodat dit voordeel van deze techniek veel aan waarde inboet.

Betrekkelijk nieuw binnen de sociologie is het schatten van verhoudingen

(Eng.: ratio estimation) om schaalscores van beroepen te bepalen. Het bepalen van beroepsscores via ratio estimation is zowel als experiment in Nederland (Neijens, Van Doorn & Saris, 1981) als in de praktijk voor de Verenigde Staten (Coleman & Rainwater, 1978) toegepast, en resulteert in een beroepenladder op rationiveau. Tegenover dit voordeel, dat overigens slechts betrekkelijk is, omdat ook de beide voorgaande technieken resulteren in een intervallschaal, staat het bezwaar van de voor vele respondenten toch wat ongebruikelijke vraagstelling.⁴ De kans op een non-response die hoger ligt dan bij de gebruikelijke methoden⁵ zou hier het gevolg van kunnen zijn.

Een vierde techniek voor het opstellen van een beroepenladder houdt in dat een serie beroepen aan beoordelaars wordt voorgelegd met het verzoek deze beroepen in volgorde te leggen naar het aanzien dat zij in de maatschappij hebben. In Nederland is Van Heeks beroepenladder uit 1953 via zo'n rangschikprocedure tot stand gekomen. Voordeel van een rangschikprocedure is dat er een volledige rangschikking ontstaat, waarbij op geaggregeerd niveau een intervallschaal kan worden afgeleid. Nadeel is dat het aantal beroepen dat bij zo'n rangschikprocedure aan de afzonderlijke respondenten wordt voorgelegd aan beperkingen onderhevig is.

Op grond van twee overwegingen kozen wij voor ons onderzoek een rangschiktechniek. De eerste en belangrijkste overweging is dat voor ons een vergelijking in de tijd, in casu met Van Heeks schaal, prevaleerde boven een vergelijking met andere landen. In de tweede plaats kunnen, indien enkele voorzorgsmaatregelen in acht worden genomen, de verkregen individuele rangordes op betrekkelijk eenvoudige wijze worden gecombineerd tot een beroepenladder op intervalniveau; een beroepenladder die, zoals we zullen zien, bovendien gemakkelijk is uit te breiden. Met dit laatste argument vervalt een belangrijk pluspunt van ratio estimation.

3. Dataverzameling

De dataverzameling vond plaats in het kader van een groter onderzoek, waaraan door 753 respondenten medewerking werd verleend. Voor dit onderzoek werd op aselecte wijze een steekproef van 1 200 adressen getrokken uit het landelijk afgiftebestand van woningen van de PTT, alsmede 1 200 reserve-adressen. In totaal werden 1 630 adressen bezocht. Van de 1 338 contacten die hiervan het gevolg waren, resulteerden uiteindelijk 753 in een volledig vraaggesprek. In de overige gevallen werd medewerking geweigerd (505 mensen) of voldeden de op het adres woonachtige personen niet aan de eis dat alleen mensen in de leeftijdscategorie tussen de 18 en 65 jaar voor een

vraaggesprek in aanmerking konden komen (80 personen). De in de laatste jaren zo vaak gesignaleerde hoge non-respons is in ons onderzoek dus ook aan te treffen.

Van de in totaal 753 respondenten hebben er 500, te weten 254 vrouwen en 246 mannen, een versie van de vragenlijst voorgelegd gekregen waarin onder andere beroepen naar prestige moesten worden geordend. De overige 253 personen, welke groep alleen bestond uit mannen, kreeg een ingekorte versie van de vragenlijst voorgelegd waarbij de nadruk lag op de gevolgde beroepsloopbanen. Het veldwerk voor het onderzoek vond plaats tussen 19 april en 11 juni 1982.⁶

Van Heek en Vercrujssse constateerden destijds dat '... het aantal (= 57) kaartjes wel wat groot was, hetgeen de oriëntering bemoeilijkte ...' (Van Heek & Vercrujssse, 1958: 17). Bij de dataverzameling in 1982 kozen we dan ook een andere opzet. We lieten elke respondent 28 kaartjes met daarop de namen van beroepen op volgorde naar aanzien leggen. Hiertoe zijn zowel de beoordelaars alswel de te beoordelen beroepen verdeeld in groepen. De beoordelaars zijn verdeeld in tien groepen van elk ongeveer 50 personen. De 116 beroepen zijn verdeeld in tien groepen met elk 11 beroepen en één groep met 6 beroepen. Bij het verdelen van de afzonderlijke beroepen over de 10 groepen van 11 beroepen is er naar gestreefd de samenstelling van de 10 groepen niet al te erg te laten verschillen. Elke beroepsgroep telde zowel beroepen waarvan mag worden aangenomen dat zij een hoog aanzien genieten, als beroepen met een laag aanzien. Geven we de tien groepen beoordelaars de letters A tot en met J en de elf beroepsgroepen de cijfers 1 tot en met 11, waarbij groep 11 zes beroepen telt, dan is gewerkt volgens het principe:

50 mensen groep A beoordelen 28 beroepen van groep 1 + 2 + 11

50 mensen groep B beoordelen 28 beroepen van groep 2 + 3 + 11

50 mensen groep C beoordelen 28 beroepen van groep 3 + 4 + 11

50 mensen groep D, enz.

Door te werken met zo'n roulatieschema zijn 110 beroepen uit de beroepsgroep 1 tot en met 10 elk circa 100 maal in twee verschillende sets beoordeeld. Deze 110 beroepen zullen verder worden aangehaald als de niet-standaardberoepen. De zes beroepen van groep 11 zijn in alle 500 individuele rangordes terug te vinden en zullen in het vervolg in dit artikel worden aangeduid als standaardberoepen.

De opdracht bij het op volgorde leggen van de 28 kaartjes met beroepen, zoals deze is opgenomen in de definitieve versie van de vragenlijst, luidde:

'Bij deze vraag gaat het om het aanzien dat in onze maatschappij aan verschillende beroepen wordt toegekend. Het gaat hierbij niet om het aanzien zoals U dit zelf aan de beroepen zou toe-

kennen, maar om het aanzien zoals U denkt dat het in onze maatschappij wordt toegekend, dus zoals men er in het algemeen over denkt.

Op deze kaartjes vindt U de namen van 28 beroepen. Wilt U deze 28 beroepen op volgorde leggen naar aanzien. Het beroep dat naar Uw mening het meeste aanzien heeft, wat het hoogst staat aangeschreven, komt bovenaan te liggen; het beroep dat in onze maatschappij het minste aanzien heeft, wat het laagst staat aangeschreven, komt onderop.'

De volgorde van de beroepen werd door de enquêteur of enquêtrice overgenomen op de vragenlijst. Gelijk beoordeelde beroepen werden aangegeven met een accolade.⁷

In de formulering die behoort bij de dataverzameling in 1953 is sprake van het rangschikken van beroepen naar maatschappelijk aanzien. Uit deze formulering en uit de bij de opdracht behorende toelichting (Van Tulder, 1962: 225-226) kan worden opgemaakt dat het gaat om de situatie zoals die in de maatschappij bestaat. Anderzijds is het ook te verdedigen dat het ging om het aanzien dat door de respondenten zelf aan beroepen werd toegekend. In ons onderzoek van 1982 legden wij bewust de nadruk op het projectieve karakter van de opdracht (zie Swanborn, 1978: 54). Door de vraag te stellen in de trant van 'hoe denkt U dat er in de maatschappij over deze beroepen wordt gedacht' wordt voorkomen dat respondenten antwoorden met 'voor mij is iedereen gelijk'. Daarnaast is, mede om respondenten vertrouwd te maken met de gang van zaken, gevraagd om – voorafgaand aan het verzoek de 28 beroepen op volgorde naar maatschappelijk aanzien te leggen – een rangorde te maken van 28 andere beroepen op het criterium inkomen. Om het verschil tussen het projectieve en het subjectieve oordeel te kunnen vaststellen, hebben de respondenten later ook nog kunnen aangeven hoeveel aanzien zij zelf een aantal beroepen toekennen.⁸

4. Dataverwerking

Door niet alle 116 beroepen in één keer aan de respondenten voor te leggen en over te stappen op tien sets van elk 28 beroepen, dienen de afzonderlijke oordelen te worden gecombineerd tot een gemeenschappelijke beroepenladder. Hierbij onderscheiden wij twee hoofdwegen.

De eerste methode is een tweetrapsprocedure, en wordt in het vervolg aangeduid als de indirecte methode. Bij de eerste trap worden de individuele rangordes gecombineerd tot tien groepsrangordes – van de respondenten A tot en met J – van elk 28 beroepen. Net als bij Van Heek en Vercrujssse zijn deze groepsrangordes gebaseerd op de rekenkundige gemiddeldes of (beter) de

medianen van de individuele rangordes. Bij de tweede trap worden de groepsadders gecombineerd tot een gemeenschappelijke beroepsprestigeladder. Opgemerkt dient nog te worden dat het werken met centrummaten als mediaan of rekenkundig gemiddelde inhoudt dat er bij de frequentieverdelingen van de beroepen een intervalniveau wordt geassumeerd, terwijl er bij de verzamelde individuele ladders slechts sprake is van ordinaliteit. De tweede methode, oftewel de directe methode, kent slechts één trap. Hierbij wordt uitgegaan van de relatieve frequenties waarmee beoordelaars bij het ordenen beroepen onder of boven de zes standaardberoepen plaatsen. Elk beroep heeft een kans boven deze zes beroepen geplaatst te worden, de schaalwaarden van de 116 beroepen en daarmee de uiteindelijke beroepsprestigeladder kunnen direct worden afgeleid uit eenzelfde proportiematrix als die wordt gebruikt bij paarsgewijze vergelijking.

De eerste trap binnen de indirecte methode geeft, met uitzondering van de keuze van de centrummaat, geen verdere problemen. Dit ligt anders bij de tweede trap. Om de tien afzonderlijke groepsadders te combineren, kan een aantal wegen worden gevolgd. De meest rechtstreekse weg gaat uit van de veronderstelling dat wij geslaagd zijn in onze opzet elke groepladder van 28 beroepen te laten bestaan uit evenveel hoge, middelbare en lage beroepen. De afwezigheid van verschillen in het aantal hoge, middelbare en lage beroepen maakt dat voor de niet-standaardberoepen per beroep kan worden volstaan met één frequentieverdeling van rangnummers gebaseerd op de oordelen van 100 respondenten. Voor de zes standaardberoepen geldt dat de frequentieverdeling is gebaseerd op de oordelen van alle 500 respondenten. Juist omdat de zes standaardberoepen in alle tien groepsadders zijn opgenomen, is het mogelijk te onderzoeken of het inderdaad zo is dat elke groepladder is opgebouwd uit een evengroot aantal hoge, middelbare en lage beroepen. In dat geval mogen de centrummaten van de standaardberoepen in de groepsadders slechts in een door toeval bepaalde mate van elkaar verschillen. In de praktijk blijkt dat de hypothese van geen verschillen niet kan worden gehandhaafd. De tien groepsadders zijn, waar het de samenstelling qua opgenomen beroepen betreft, dermate verschillend dat het verstandig lijkt de scores van de beroepen in de verschillende groepsadders te corrigeren.

Eén van de manieren om te corrigeren voor verschillen in de groepsadders maakt gebruik van de regressievergelijkingen die kunnen worden opgesteld met behulp van de in de groepsadders aanwezige gemeenschappelijke beroepen. Uit experimenten met zowel regressie-analyse als hoofdassenanalyse bleek dat de algemeenheid van een dergelijke correctieprocedure er de oorzaak van was dat bij afzonderlijke beroepen ontoelaatbare vertekeningen

konden optreden in zowel schaalscores als afstanden tot andere beroepen. Er is daarom gezocht naar een procedure waarbij elk beroep afzonderlijk wordt gecorrigeerd. Uitgangspunt hierbij vormen de centrummaten van de frequentieverdelingen voor de zes standaardberoepen. Over alle 500 respondenten doen deze eindscores dienst als ankerpunten op de uiteindelijke beroepenladder met 116 beroepen. Daarnaast beschikken we ook op het niveau van de tien groepsadders over de scores van de zes standaardberoepen. De posities die de niet-standaardberoepen op de groepsadders innemen ten opzichte van een of meerdere standaardberoepen, kunnen worden getransformeerd naar de definitieve beroepenladder. Omdat elk niet-standaardberoep in twee groepsadders een plaats heeft gekregen, vinden we ook voor alle niet-standaardberoepen twee eindscores. Beide scores kunnen worden omgezet in een definitieve plaats op de beroepsprestigeladder door van beide scores het rekenkundig gemiddelde te nemen. Gaat men bij de constructie van de nieuwe beroepenladder voor wat de frequentieverdelingen van de beroepen betreft uit van het rekenkundig gemiddelde in plaats van de mediaan, dan ontstaat op deze wijze een beroepsprestigeladder die vergelijkbaar is met de beroepenladder van 1953. Normaliter verdient het werken met medianen echter de voorkeur. Deze centrummaat is minder gevoelig voor extreme waarden dan het rekenkundig gemiddelde.

Hoewel de via de indirecte methode opgestelde beroepenladder waardevol is voor vergelijkingsdoeleinden en als zodanig dan ook zal worden gepresenteerd, mogen er strikt genomen geen conclusies worden verbonden aan de onderlinge afstanden tussen de beroepen. De directe methode biedt een mogelijkheid waarbij dit wel het geval is. Individuele gegevens op ordinaal niveau kunnen worden omgezet in geaggregeerde gegevens op intervalniveau (zie ook Dijkstra, 1983). Hierbij wordt gebruik gemaakt van Thurstone's techniek voor het schatten van stimuli via successieve intervallen⁹ (Edwards, 1957; Torgerson, 1958; Swanborn, 1982). Bij de opdracht 28 beroepen op volgorde te leggen naar het aanzien dat zij in de maatschappij genieten, kunnen deze 28 beroepen worden opgevat als stimuli die worden beoordeeld op het continuüm 'maatschappelijk aanzien'. Als de door iedereen beoordeelde zes standaardberoepen worden opgevat als categoriegrenzen, ontstaat een model waarbij zowel de gepercipieerde van de stimuli (de 110 niet-standaardberoepen) als de categoriegrenzen (de zes standaardberoepen) kunnen variëren. Voor beide kunnen schaalwaarden worden uitgerekend, waarbij de scores ten opzichte van de zes standaardberoepen het uitgangspunt vormen. We gaan hier niet nader in op de aan het model van successieve intervallen ten grondslag liggende veronderstellingen, noch zal een volledige berekenings-

wijze worden gegeven voor zowel stimuli als categoriegrenzen. Wel moet nog worden vermeld dat, in afwijking van de oorspronkelijke Thurstone-techniek, bij onze toepassing een vaste volgorde voor de categorieën ontbreekt.¹⁰ Tevens zijn bij de overgang van de P-matrix, waarin staat aangegeven in welke mate een niet-standaardberoep qua aanzien boven de standaardberoepen wordt geplaatst, naar de Z-matrix met standaardscores alle p-waarden $> .98$ en $< .02$ omgezet in z-waarden van $+2.00$ en -2.00 .

De voordelen van een beroepenladder geconstrueerd volgens de directe methode zijn duidelijk. Waar bij de ladder tot stand gekomen via de indirecte methode getwijfeld kan worden aan het intervalniveau, ontbreekt deze twijfel bij de beroepsprestigeladder volgens de directe methode. In de tweede plaats treden bij het werken volgens de directe methode geen problemen op vergelijkbaar met de moeilijkheden bij het in elkaar passen van de groeps-ladders volgens de indirecte methode. Een derde voordeel is dat de volgens de directe methode tot stand gekomen beroepenladder op eenvoudige wijze is uit te breiden. Men hoeft de nieuw toe te voegen beroepen slechts te beoordelen ten opzichte van de zes standaardberoepen, vervolgens de schaalwaarden uit te rekenen en de beroepen in te passen in de bestaande ladder. Bij de indirecte methode zal het inpassen van nieuwe beroepen steeds problematisch zijn.

5. De nieuwe Nederlandse beroepsprestigeladders

In de vorige paragraaf zijn twee methoden aangegeven voor de constructie van een nieuwe Nederlandse beroepenladder met 116 beroepen. Beide ladders dienen hun eigen specifieke doel. De via de indirecte methode tot stand gekomen beroepenladder wordt alleen gepresenteerd met het doel te worden gebruikt in onderzoek, waarbij de huidige situatie wordt vergeleken met de vijftiger jaren. Deze ladder zal worden aangeduid als de Leidse Schoolladder 1982. De met behulp van de directe methode geconstrueerde beroepenladder zal, bij ons later onderzoek, gelden als de nieuwe beroepsprestigeladder voor Nederland in de jaren 80. In deze en toekomstige publikaties zal deze laatste ladder worden aangehaald als de U&S-(= Ultee & Sixma)beroepenladder. Beide beroepenladders zijn aangegeven in *tabel 1*.

Naast de exacte beroepsaanduidingen, zoals deze aan de respondenten zijn voorgelegd en een verwijzing naar de beroepsklasse uit de CBS-beroepen-classificatie waaruit het betreffende beroep afkomstig is, worden voor beide ladders de bij de beroepen behorende schaalwaarden en rangnummers ge-

Tabel 1. Het maatschappelijk aanzien van 116 beroepen in Nederland in 1982

CBS-be- roeps- klasse	beroep	U&S-beroepen- ladder 1982		Leidse School- ladder 1982	
		score	rangnr.	score	rangnr.
06/07	chirurg	89.1	1	95.9	1
12	rechter	88.3	2	94.8	3
19	hoogleraar	87.5	3	92.9	4/5
20	burgemeester, gemeente met 150 000 inwoners	87.1	4	95.1	2
20	burgemeester, gemeente met 25 000 inwoners	86.9	5	92.9	4/5
21	directeur, industriële onderneming, 500 personeelsleden	86.7	6	92.5	6
12	notaris	85.4	7	91.1	7
06/07	huisarts, zelfstandig gevestigd	85.3	8	88.2	9
12	advocaat	84.6	9	89.7	8
21	directeur, industriële onderneming, 50 personeelsleden	83.1	10	86.4	10
06/07	tandarts*	81.6	11	84.6	13
02/03	ingenieur, weg-waterbouwkundige op ingenieursbureau	81.2	12	86.3	11
31/58	commissaris van politie	81.1	13	85.4	12
04	verkeersvlieger, bij een luchtvaart- maatschappij	80.7	14	84.0	14
06/07	dierenarts, zelfstandig gevestigd	78.4	15/16	83.1	16
40	directeur van een handelsonderneming	78.4	15/16	83.3	15
13	leraar op een gymnasium	76.6	17	77.5	20/21
X2	beroepsmilitair, kolonel bij het leger	76.5	18	79.1	17
31	ambtenaar, directeur openbare werken, gem. 80 000 inw.	73.4	19	77.5	20/21
09	bedrijfseconoom	72.2	20	78.7	18
05	bioloog, werkzaam op inst. voor visserij- onderzoek	70.9	21	73.6	24
14	predikant	70.1	22/23	76.6	23
02/03	architect, zelfstandig gevestigd	70.1	22/23	78.1	19
06/07	apotheker	70.0	24	77.2	22
08	computer-programmeur	67.9	25	68.3	31
50	manager van een hotel	67.4	26/27	71.4	26
11	accountant, medewerker op een accountantskantoor	67.4	26/27	69.9	29
01	chemicus, werkzaam op een laboratorium	66.7	28	71.3	27
13	leraar, op een lagere technische school	64.6	29	67.3	32
30	chef loonadministratie, bij een industriële onderneming	64.2	30	66.1	37
42/47	makelaar	63.7	31	71.0	28
15	journalist	63.6	32	65.9	38
31/58	commandant bij de brandweer	63.5	33	66.8	33

CBS-be- roeps- klasse	beroep	U&S-beroepen- ladder 1982		Leidse School- ladder 1982	
		score	rangnr.	score	rangnr.
02/03	technisch tekenaar	63.1	34/35	62.0	42
14	pastoor	63.1	34/35	71.5	25
88	goud- en zilversmid	63.0	36	65.2	39
33	filiaalhouder van een bank	62.3	37	66.6	34/35
34	computer-operateur	61.7	38	66.6	34/35
71	boormeester, op een olieplatform	61.4	39	66.4	36
05	medisch analist	61.3	40	68.9	30
	vakbondsbestuurder	61.2	41	62.4	41
13	onderwijzer op een lagere school*	59.2	42	63.3	40
31	ambtenaar werkz. op afd. bevolking, rang: commies	57.3	43	59.1	45
86	geluidstechnicus bij een omroep- organisatie	57.2	44	60.6	44
50	bedrijfsleider van een café-restaurant	56.0	45	57.4	47
19	maatschappelijk werker	55.9	46	61.4	43
33	boekhouder	55.6	47	57.2	48
X2	beroepsmilitair, sergeant in het leger	55.5	48	59.0	46
60	landbouwer, alleen leidinggevend, groot bedrijf	54.6	49	57.0	49/50
58	politieagent	54.1	50	54.4	56/57
85	elektriciens, eigenaar elektro-technisch bedrijf	53.6	51	54.6	55
06/07	verpleegkundige	53.4	52	57.0	49/50
17	nieuwslezer, bij de radio	52.9	53	56.6	51
19	bibliothecaris, openbare bibliotheek	52.5	54	55.2	54
41/45	bedrijfsleider van een supermarkt	51.7	55	56.2	52
18	beroepsvoetballer	51.4	56	54.3	58
46	handelsvertegenwoordiger	51.2	57	51.0	60
43	slager, eigenaar slagerij*	50.3	58	52.9	59
32	secretaresse	49.2	59	54.4	56/57
35	postkantoorhouder, beheerder bij- kantoor	48.9	60	55.5	53
47	verzekeringsagent	48.3	61	49.5	63
70	werkmeester, ploegbaas in metaal- constructiebedrijf	48.1	62	50.0	62
33	kassier	47.0	63/64	48.6	64
43	winkelier, zelfstandig in aardappelen, groente & fruit	47.0	63/64	50.9	61
16	kunstschilder	45.1	65	47.0	65
57	kapper, eigenaar kapsalon	44.3	66/67	46.7	66
17	toneelspeler	44.3	66/67	44.3	68
59	tandartsassistente	43.9	68	44.5	67
59	begrafnisondernemer	43.3	69	43.0	69
53	kok	40.7	70	39.1	75

CBS-be- roeps- klasse	beroep	U&S-beroepen- ladder 1982		Leidse School- ladder 1982	
		score	rangnr.	score	rangnr.
60	landbouwer, zonder personeel, klein bedrijf	40.6	71	40.7	71
61	bloemenkweker	40.5	72	41.9	70
96/98	scheepsmachinist, op een visserijschip	39.4	73	39.8	73
63	boswachter	39.3	74	40.4	72
60/61	tuinder	39.2	75/76	38.2	77
36	treinconducteur	39.2	75/76	38.9	76
74	bedieningsvakman, in chemische industrie	38.9	77	39.7	74
92	drukker	37.6	78	37.2	79
52	hoofd linnenkamer, in een ziekenhuis	37.3	79	36.0	82
81	meubelmaker, in een meubelfabriek	37.0	80	36.9	80
39	receptioniste	36.6	81	37.3	78
83	fijnmetaalbewerker	36.0	82	35.4	83
51	caféhouder	35.4	83	36.7	81
61	melkveehouder	34.1	84	31.8	85
54	bejaardenverzorgster	33.2	85	33.1	84
61	akkerbouwer	31.8	86	29.1	87
79	meubelstofeerder	31.5	87	28.7	89
58	gevangenenbewaarder	31.0	88	29.6	86
38	telefoniste	30.6	89	28.2	90
61	varkensfokker	29.5	90	28.8	88
84	machinebankwerker*	28.9	91	27.9	91
75	machinaal wever, in een textiel fabriek	28.5	92	26.0	93
95	metselaar	27.2	93	24.3	96
37	postbode*	26.9	94	25.5	94/95
98	vrachtwagenchauffeur	26.6	95	25.5	94/95
62	arbeider, land- of tuinbouw	26.4	96	19.6	102
93	huisschilder	26.3	97	27.5	92
76	leerlooiër	25.1	98	19.5	103
98	matroos, zeevaart	25.1	99	21.7	100
97	bulldozermachinist	25.0	100	22.0	98/99
53	kelner	24.5	101	22.2	97
87	lasser	23.5	102	22.0	98/99
72	hoogoven-arbeider	23.4	103	20.0	101
48	marktkoopman	21.7	104	17.3	106
48	winkelbediende	21.6	105	18.5	104
	magazijnbediende	18.9	106	17.4	105
89	arbeider, in een glas- en aardewerk- fabriek	18.4	107	16.5	107
90	arbeider, in een autobandenfabriek	18.1	108	15.0	108
73/91	arbeider, in een papierfabriek	17.8	109	11.9	112
54	kamermeisje, in een hotel	16.2	110	12.8	110
80	arbeider, in een schoenfabriek	15.4	111	12.9	109

CBS-beroe- pse- klasse	beroep	U&S-beroepen- ladder 1982		Leidse School- ladder 1982	
		score	rangnr.	score	rangnr.
77	arbeider, in een melkfabriek	15.2	112	12.1	111
55	glazenwasser	14.8	113	10.9	114
55	schoorsteenveger	14.1	114	11.4	113
56	strijkster, in een wasserijbedrijf	13.7	115	10.7	115
39	vuilnisman*	13.4	116	9.1	116

* = standaardberoep

ven. De schaalwaarden, die bij de via de indirecte methode tot stand gekomen beroepenladder lagen tussen de 1 en 28, en bij de beroepenladder overeenkomstig de directe methode tussen de -2 en +2, zijn bij beide ladders getransformeerd naar een 0-100 schaal.

Vergelijken we de ladders onderling, dan is over het geheel genomen de overeenkomst tussen de beide ladders groot. De produkt-momentcorrelatie voor de uit beide ladders afkomstige schaalwaarden bedraagt .997. De rangcorrelatie tussen de beide reeksen positienummers is .996. Deze vergelijking kan worden opgevat als een toets op de interinstrumentstabiliteit van de nieuwe beroepenladder, waarbij wordt onderzocht in hoeverre de keuze van analysemethode van invloed is op het uiteindelijke resultaat. Daarnaast kunnen de nieuwe beroepenladders ook worden vergeleken met reeds bestaande indelingen. Omdat het dieper ingaan op veranderingen ten aanzien van beroepen niet past in het kader van dit artikel, wordt in dit verband volstaan met het vermelden van de correlaties tussen de nieuwe U&S-beroepenladder en enkele andere, veel gebruikte beroepsprestigeschalen. Deze correlaties zijn weergegeven in *tabel 2*.

6. Van U&S-beroepenladder 1982 naar de CBS-beroepenclassificatie

De in de vorige paragraaf gepresenteerde U&S-beroepenladder 1982 telt natuurlijk niet alle beroepstitels die men tegen kan komen in onderzoek waarbij naar de beroepen van personen wordt gevraagd. Met name in de tweede tak van het stratificatie-onderzoek, in casu het mobiliteitsonderzoek, kan dit problemen opleveren. Ter oplossing van deze kwestie is door Van Tulder de oorspronkelijk 57 beroepen tellende ladder van Van Heek en Vercrujssse op betrekkelijk willekeurige wijze opgedeeld in zes lagen. Bovendien werd het aantal beroepen per laag belangrijk uitgebreid op basis van het oordeel van

Tabel 2. Enkele produkt-moment correlaties tussen de scores van de nieuwe U&S-beroepenladder 1982 en enkele veel gebruikte beroepsprestigeschalen

beroepsprestigeschalen		produkt-momentcorrelatie*
U&S-beroepenladder 1982	/ indeling in 6 klassen Van Tulder 1962	.917 (basis: 52 beroepen)
U&S-beroepenladder 1982	/ 1-57 beroepenladder Van Heek 1953	.965 (basis: 44 beroepen)
U&S-beroepenladder 1982	/ indeling in 6 klassen ITS 1972	.853 (basis: 111 beroepen)
U&S-beroepenladder 1982	/ internationale ladder Treiman 1977	.919 (basis: 114 beroepen)
indeling in 6 klassen Van Tulder 1962	/ 1-57 beroepenladder Van Heek 1953	.983 (basis: 57 beroepen)

* de produkt-momentcorrelaties zijn berekend over de scores van de gemeenschappelijke beroepen. Bij de vergelijkingen komen niet alle beroepen in beide ladders voor.

deskundigen, zodat alle beroepen uit het mobiliteitsonderzoek een plaats hadden. Door de gevolgde procedure werden niet alleen de voor Nederland opgestelde mobiliteitstabellen onvergelijkbaar met die in andere landen (Miller, 1960), maar werd bovendien het aantal schaalpunten ongewenst sterk gereduceerd. Onderstaand presenteren wij een manier om beroepstitels uit de sterk gedifferentieerde doch van nominale aard zijnde CBS-beroepenclassificaties te voorzien van beroepsprestigescores.

De achterliggende gedachte hierbij is dat met het toekennen van prestigescores aan beroepen gecodeerd overeenkomstig de CBS-classificatie, grote onderzoeken zoals arbeidskrachtentellingen en leefsituatiesurveys, verder geanalyseerd kunnen worden.

De CBS-beroepenclassificatie omvat acht beroepssectoren die, volgens een digitaal systeem, nader zijn gedifferentieerd in 86 beroepsklassen, 317 beroepsgroepen en 868 beroepen. Voor de omcodeerprocedure wordt gebruik gemaakt van het gegeven dat het merendeel van de beroepsklassen met één of meerdere beroepen is vertegenwoordigd in de U&S-beroepenladder. In het algemeen hebben alle beroepen en beroepsgroepen binnen een beroepsklasse dezelfde prestigescore gekregen. Deze score is verkregen door de schaalwaarde van één in de U&S-beroepenladder opgenomen beroep te laten gelden voor alle beroepen in die klasse. Zijn meerdere beroepen uit een beroepsklasse opgenomen in de U&S-beroepenladder, dan is in de regel de prestigescore bepaald door de schaalwaarden van de beroepen uit de U&S-beroepenladder te middelen. Het argument hierbij is dat beroepen die meerdere digits gemeen hebben, in het algemeen ook wat beroepsprestige betreft een sterke mate van overeenkomst vertonen.

Bij een aantal beroepsklassen uit de CBS-classificatie is het duidelijk dat het onderscheiden van beroepsgroepen of beroepen tot grotere nauwkeurigheid leidt. Waar dit het geval is, worden zo mogelijk meerdere prestigescores toegekend. Dan zijn er enkele beroepsklassen of gedeelten van beroepsklassen die niet zijn vertegenwoordigd in de U&S-beroepenladder, maar die onmisbaar zijn in de CBS-classificatie. Voor deze categorie beroepen zijn prestigescores afgeleid uit de schaalwaarden van beroepen of beroepsgroepen elders in de U&S-beroepenladder, uit vroegere Nederlandse beroepenladders of uit buitenlandse ladders, zoals Treimans internationale beroepenladder of de Hope-Goldthorpe-schaal voor Engeland (Goldthorpe & Hope, 1974). Laatstgenoemde schaal heeft tevens dienst gedaan bij de berekening van enkele correcties voor de prestigescores, zoals bijvoorbeeld een correctie voor het al dan niet zelfstandig uitoefenen van een beroep, uit de U&S-beroepenladder.¹¹ Het gevolg van deze werkwijze is dat de nauwkeurigheid van sommige prestigescores groter is dan die van andere. Een overzicht van de manieren waarop de prestigescores van de beroepen uit de CBS-classificatie tot stand zijn gekomen, geeft *tabel 3*.

De omcodeersleutel waarmee prestigescores kunnen worden toegekend aan alle in de CBS-beroepenclassificatie opgenomen beroepen¹² is weergegeven in *tabel 4*.

Wij zijn ons er van bewust dat de hierboven omschreven procedure slechts één manier is om prestigescores toe te kennen aan de in de CBS-classificatie opgenomen beroepen. Het is de bedoeling in de toekomst te experimenteren met andere manieren om aanziensscores toe te kennen aan de beroepen uit de CBS-classificatie. Zo kan bijvoorbeeld het aanzien van een beroep worden geschat op basis van de bij het beroep behorende inkomen en onderwijs (Duncan, 1961). Daarnaast kan worden gedacht aan het inschakelen van deskundigen bij het toekennen van prestigescores aan CBS-beroepen. De vraag in welke mate dit resulteert in een grotere precisie, kan hier nog niet worden beantwoord.

Noten

1. Men kan zich afvragen of het beroep de beste of in elk geval een goede indicator is voor de sociale positie van een persoon (Van Heek, 1945; Swanborn, 1978). Een tweede vraag is of beroepenladders ook werkelijk het aanzien van beroepen meten (Goldthorpe & Hope, 1974; Treiman, 1977). Op deze vragen zal in een latere rapportage verder worden ingegaan. In dit artikel gaan we uit van een bevestigend antwoord. Overigens is de bestudering van het aanzien van beroepen, ook als het niet volledig samenhangt met sociaal aanzien, op zich belang-

Tabel 3. Een overzicht van de manieren waarop de prestigescores van de beroepen uit de CBS-beroepenclassificatie tot stand zijn gekomen

manier van tot stand komen	aantal keer toegepast
A: de prestigescore van een beroep in een bepaalde beroepsklasse, is de score van één beroep uit die CBS-beroepsklasse op de U&S-beroepenladder	53
B: de prestigescore is het rekenkundig gemiddelde van de scores van twee of meer beroepen uit die CBS-beroepsklasse op de U&S-beroepenladder	23
C: de prestigescore is de gecorrigeerde score van één beroep uit die CBS-beroepsklasse op de U&S-beroepenladder	6
D: de prestigescore is afgeleid uit de score(s) van één of meerdere beroepen opgenomen in de U&S-beroepenladder, doch behorend tot andere CBS-beroepsklassen	8
E: de prestigescore is de score van één beroep uit die CBS-beroepsklasse op Treimans beroepenladder voor Nederland	2
F: de prestigescore is de score van één beroep uit die CBS-beroepsklasse op Treimans Standard International Occupational Prestige Scale	1

Tabel 4. Omcodeerschema voor het aanzien van beroepen opgenomen in de CBS-beroepenclassificatie¹³

CBS-beroepsklassen (2 digits)	beroepen (4 digits)	aanzien	bron*
01 schei- en natuurkundigen	0110-0133	67	A
	0142-0149	56	D**
02/ ingenieurs, tekenaars	0212-0299	76	B
03	0310-0390	63	A
04 vliegtuig/scheepsofficieren	0412-0439	75	C**
05 biologen/verwante specialisten	0510-0534	71	A
	0542-0544	61	A
06/ artsen/verpleegkundigen	0612-0634/	81	B
	0652-0670		
	0640/	53	A
08 wiskundigen/verwante specialisten	0680-0798		
	0810-0849	68	A
	0852-0853	57	D**
09 economen	0901-0905	72	A
11 accountants	1101-1104	67	A
12 juristen	1212-1299	86	B
13 leraren/onderwijzers	1311-1329/	71	B
	1391-1399		
	1330-1350	59	A

CBS-beroepsklassen (2 digits)	beroepen (4 digits)	aanzien	bron*	
14	bedienaars erediens	1412-1490	67	B
15	auteurs/journalisten	1510-1599	64	A
16	beeldend kunstenaars	1612-1635	45	A
17	uitvoerende kunstenaars	1712-1790	49	B
18	beroepssportlieden	1802-1803	51	A
19	wetenschappelijke/vakspecialisten	1911-1999	65	B
20	beleidsvoerders openbaar bestuur	2010-2020	87	B
21	directeuren/bedrijfshoofden	2110-2199	85	B
30	leidinggevend adm. personeel	3001-3009	64	A
31	uitvoerende hoofdamttenaren	3101-3109	69	B
32	secretarissen/typisten	3212-3220	49	A
33	boekhouders/kassiers	3312-3399	55	B
34	computer-operateurs	3410-3423	62	A
35	leidinggevend pers. transport	3510-3599	49	A
36	conducteurs, trein, tram	3600	39	A
37	post-distributiepersoneel	3702-3709	27	A
38	telefonisten, telegrafisten	3802-3803	31	A
39	administratieve functies n.e.g.	3912-3999	37	A
40	directeuren/managers groothandel	4010-4020	78	A
41	directeuren/managers detailhandel	4110-4120	52	A
42	zelfstandige groothandelaars	4210-4220	64	A
43	zelfstandige winkeliers	4311-4399	49	B
44	zelfstandige detailhandelaren	4411-4499	56	D**
45	filiaalhouders/inkopers	4512-4520	52	A
46	vertegenwoordigers	4610-4620	51	A
47	verzekeringsagenten/makelaars	4712-4733	56	B
48	winkelbedienden e.a. verkopers	4812-4829	22	B
49	commerciële functies n.e.g.	4900	53	D**
50	directeur/bedrijfsleider horeca	5010-5029	62	B
51	zelfstandig hotel/caféhouder	5110-5199	49	D**
52	leidinggevend huish. personeel	5202-5209	37	A
53	koks/kelners/buffetbedienden	5311-5329	33	B
54	div. personeel huish./verzorging	5412-5429	25	B
55	huishouders/schoonmakers	5512-5529	14	B
56	wassers/persers e.d.	5601-5609	14	A
57	kappers/schoonheidsspecialisten	5702-5709	41	C**
58	brandweer/politie/bewakers	5811-5812	50	C**
		5821-5823	68	B
		5892-5899	31	A
59	dienstverl. functies n.e.g.	5910-5999	44	B
60	bedrijfsleiders land/tuinbouw	6010-6090	49	D**
61	zelfstandigen land/tuinbouw	6112-6130	35	B
62	agrarische arbeiders	6212-6290	26	A
63	boswachters/bosarbeiders	6310-6320	33	C**
64	vissers/jagers e.d.	6412-6494	29	E**

CBS-beroepsklassen (2 digits)	beroepen (4 digits)	aanzien	bron*	
70	leidinggevend produktiepersoneel	7011-7029	48	A
71	mijnarbeiders/bronboorders	7112-7139	55	C**
72	hoogoven/metaalmakende arbeiders	7210-7290	23	A
73	houtzagers/papiermakers	7310-7349	18	A
74	chemische procesarbeiders	7412-7499	39	A
75	textielarbeiders	7512-7590	28	A
76	leerlooiers/pelsbereiders e.d.	7602-7609	25	A
77	voedingsmid./drankenbereiders	7710-7790	15	A
78	tabaksbewerkers/sigarenmakers	7810-7830	28	E**
79	kleermakers/stoffeerders e.d.	7912-7999	31	A
80	schoenmakers/lederwarenmakers	8011-8030	23	A
81	meubelmakers/houtbewerkers	8110-8199	37	A
82	steenhouwers, -zagers e.d.	8202-8209	38	F**
83	gereedschapmakers/metaalbewerkers	8311-8390	36	A
84	machinebankwerkers e.d.	8412-8490	29	A
85	elektromonteurs e.d.	8512-8590	51	C**
86	radio/tv-apparatuurbedieners	8602-8609	57	A
87	loodgieters/lassers e.d.	8712-8790	23	A
88	goud- en zilversmeden	8802-8809	63	A
89	glas- en aardewerkvormers e.d.	8912-8990	18	A
90	rubber-plasticproduktmakers	9012-9029	18	A
91	papierwaren-kartonnagewerkers	9102-9109	18	A
92	drukkers e.d.	9211-9294	38	A
93	schilders e.d.	9312-9396	26	A
94	ambachts/industrieberoepen n.e.g.	9410-9490	33	D**
95	metselaars/timmerlieden e.d.	9511-9599	27	A
96	machinisten e.d.	9612-9699	39	A
97	laders/lossers/inpakkers e.d.	9712-9799	25	A
98	chauffeurs/matrozen e.d.	9812-9899	30	B
99	arbeiders n.e.g.	9912-9990	13	A
X1	beroep onbekend	X111-X122	46	D**
X2	beroepsmilitairen	X211-X213	66	B

* Bij het aangeven van de manier waarop de schaalwaarde tot stand is gekomen is een codering aangehouden overeenkomstig het in *tabel 3* gegeven overzicht.

** Een verantwoording voor de berekening van de prestigescore van deze beroepen wordt gegeven in bijlage 1.

wekkend. Als ladders geen aanzien zouden blijken te meten, maar algemene aantrekkelijkheid, zouden ze ook theoretisch interessanter kunnen zijn.

2. Hoewel er in hun tekst sprake is van 57 beroepen, geven Van Heek en Vercruijsse in de door hen gepresenteerde beroepenladder slechts de scores van 56 beroepen (Van Heek & Vercruijsse, 1958: 26-27). Kuiper, die strikt genomen niet deel uitmaakte van de 'Leidse School', zegt de goede scores te presenteren (Kuiper, 1965). Deze scores zullen worden gebruikt bij de verdere analyse.

3. De respondenten hebben de beroepen beoordeeld op diverse aspecten. De 116 beroepen zijn gerangschikt naar inkomen, maatschappelijk aanzien ('hoeveel aanzien wordt er volgens U in de maatschappij aan deze beroepen toegekend') en algemene aantrekkelijkheid. Daarnaast zijn dezelfde beroepen via een 9-punts rating-schaal beoordeeld op kennis, verantwoording, vuil/schoon werk, eigen aanzien ('hoeveel aanzien kent U zelf aan dit beroep toe') en persoonlijke aantrekkelijkheid. Over deze aspecten van beroepsbeoordeling is een publikatie in voorbereiding (Sixma, te verschijnen).
4. Hiermee wordt niet gezegd dat de met behulp van ratioschattingen verkregen schaal geheel onbruikbaar zou zijn. Het schatten van aanzien van beroepen met behulp van deze methode kan worden vergeleken met de vraag hoeveel maal een appel lekkerder gevonden wordt dan een peer. Misschien krijgt men antwoord, maar deugt de vraag?
5. In Duits onderzoek werd een percentage non-respons gevonden van 8% tegenover normaal 4% (Wegener, 1980). Bij ons onderzoek hebben 16 van de 500 (= 3,2%) respondenten geweigerd om een vraag waarin ratioscores aan beroepen moesten worden gegeven te beantwoorden. Twee personen weigerden de 28 beroepen op volgorde naar aanzien te leggen.
6. Het veldwerk voor het onderzoek 'beroepsprestige en mobiliteitsmeting' is uitgevoerd door de N.V. v/h Nederlandse Stichting voor Statistiek.
7. Gaven de respondenten te kennen dat het onderscheiden van twee of meer beroepen voor hen niet mogelijk was, dan werd gezegd dat verschillende beroepen op dezelfde plaats mochten worden gelegd. In ongeveer 5% van alle vraaggesprekken deed zich deze situatie voor. Bij de analyse zijn de beroepen die een gelijke positie innamen, random toegewezen aan één van de voor deze beroepen beschikbare plaatsen.
8. Dat dergelijke verschillen optreden is niet alleen gebleken in buitenlands onderzoek (Yuchtman & Fishelson, 1972), maar blijkt ook uit een vluchtige analyse van het eigen materiaal. Hier volstaan we met het vermelden van de produkt-momentcorrelatie voor de scores uit de 'maatschappelijke aanzienladder' en de 'eigen aanzienladder'. Deze correlatie is .953.
9. Binnen de tien groepen respondenten is het ook mogelijk om via de methode van paarsgewijze vergelijking de schaalwaarden te berekenen voor de 28 beroepen die per groep zijn beoordeeld. Vervolgens ontstaat net als bij de constructie van de beroepenladder in de tweede trap van de indirecte methode, het probleem dat de tien groepssladders moeten worden gecombineerd tot één ladder met alle 116 beroepen. Hoewel bij het door ons gekozen alternatief dus feitelijk informatie ongebruikt blijft (de vergelijkingen zijn gebaseerd op de posities van de 110 niet-standaardberoepen ten opzichte van de zes standaardberoepen), zou het gebruik van deze aanvullende informatie een vertekening tot gevolg kunnen hebben van de uiteindelijke scores op de beroepenladder vergelijkbaar met de vertekening bij regressie-analyse.
10. Hoewel over alle 500 respondenten genomen de plaatsen van de standaardberoepen vastliggen, kunnen bij de beoordeling van afzonderlijke beroepen verschuivingen optreden en standaardberoepen van plaats wisselen. Zo wordt het beroep 'filiaalhouder, van een bank' door 13% van de respondenten boven de tandarts geplaatst, in 56% boven de onderwijzer, in 70% boven de slager, in 96% boven de machinebankwerker, in 94% boven de postbode en in 95% van de vergelijkingen boven de vuilnisman.
11. Om te kijken in hoeverre de prestigescore van een beroep wordt beïnvloed door het zelfstandig uitoefenen van een beroep (al dan niet leidinggevend) dan wel het in loondienst zijn, is gebruik gemaakt van gegevens verzameld in Engeland bij de constructie van de H-G-schaal (Goldthorpe & Hope, 1974). Wij danken Keith Hope voor het ter beschikking stellen van deze (niet gepubliceerde) gegevens.
12. Weggelaten uit tabel 4 is de beroepsklasse X3 'dienstplichtig militair'. Men kan niet volhouden dat hier sprake is van een beroep. Bovendien kan verwarring optreden tussen iemands

feitelijke beroep en het tijdelijk geplaatst zijn in het leger als dienstplichtig militair.

13. Toepassing van het omcodeerschema op bestaand onderzoeksmateriaal heeft uitgewezen dat er beroepen, gecodeerd volgens de 4-digits CBS-beroepenclassificatie, kunnen voorkomen die niet in *tabel 4* zijn opgenomen. Hoewel het hier strikt genomen fouten ten opzichte van de CBS-classificatie betreft, kunnen in deze gevallen prestigescores worden toegekend op grond van de eerste twee digits van de 'foute' coderingen. Men kan hiervoor uit *tabel 4* de prestigescores gebruiken van de beroepen die deze eerste twee digits gemeenschappelijk hebben.

Bijlage 1

In *tabel 4* is een omcodeerschema gepresenteerd waarmee aan beroepen uit de CBS-beroepenclassificatie prestigescores kunnen worden toegekend. In een aantal gevallen is niet zonder meer duidelijk hoe deze scores tot stand zijn gekomen. In deze bijlage wordt een verantwoording gegeven voor deze scores.

Beroepen 0142-0149	de schaalwaarde van 56 voor deze beroepen is gevonden door de schaalwaarde van de beroepen 0110-0133 te verminderen met 11 punten. Deze niveaucorrectie is het gemiddelde van de wel gemeten niveaoverschillen in de klassen 02/03 en 05.
Beroepen 0412-0439	de schaalwaarde van 75 voor deze beroepen is het gemiddelde van de gemeten score van 80.7 voor verkeersvlieger en een afgeleide score van 69 voor scheepsofficieren. Deze laatste score is afgeleid uit de Hope-Goldthorpe-beroepenladder voor Engeland. In deze ladder heeft de verkeersvlieger een score van 76.7, terwijl voor de scheepsofficier een score van 64.7 genoteerd staat; vertaald naar de Nederlandse situatie levert dit verschil van 12 punten een score op van 69.
Beroepen 0852-0853	de schaalwaarde van 57 voor deze beroepen is gevonden door de schaalwaarde van de beroepen 0810-0849 te verminderen met 11 punten. Deze niveaucorrectie is het gemiddelde van de wel gemeten niveaoverschillen in de klassen 02/03 en 05.
Beroepen 4411-4499	de schaalwaarde van 56 voor deze beroepen is het gemiddelde van de wel gemeten scores van de beroepsklassen 42 en 43.
Beroepen 4900	de schaalwaarde van 53 voor deze beroepen is gevonden door het gemiddelde te nemen van alle scores van de klassen 40 tot en met 48.
Beroepen 5110-5199	de schaalwaarde van 49 voor deze beroepen is gevonden door het gemiddelde te nemen van de gemeten score van 35.4 voor de caféhouder en de score van 62 van beroepsklasse 50.
Beroepen 5702-5709	de schaalwaarde van 41 voor deze beroepen is tot stand gekomen door de score van 44.3 voor de zelfstandig kapper te verminderen met drie punten. Deze correctie voor zelfstandigheid is afgeleid uit de Hope-Goldthorpe-schaal voor Engeland. Over een groot aantal beroepen waarvan zowel de zelfstandige variant als de niet-zelfstandige variant is voorgelegd, blijkt dat dit wel of niet zelfstandig zijn een verschil van (vertaald naar de Nederlandse situatie) ongeveer 6 punten oplevert. Een niet zelfstandig kapper zou dus een score van 38.3 krijgen; de combinatie komt uit op een score van 41.
Beroepen 5811-5812	de schaalwaarde van 50 voor deze beroepen is gevonden door het gemiddelde te nemen van de gemeten score van 63.5 voor de brandweercommandant en een afgeleide score van 36.5 voor de spuitgasten. Deze laatste score is tot stand gekomen door

- het wel gemeten niveauverschil bij de politieberoepen van 27 punten te vertalen naar de brandweersituatie.
- Beroepen 6010-6090 de schaalwaarde van 49 voor deze beroepen is gevonden door de score van 54.6 voor 'landbouwers, alleen leidinggevend, groot bedrijf' te verminderen met 6 punten, zijnde de correctie voor niet-zelfstandigheid.
- Beroepen 6310-6320 de schaalwaarde van 33 voor deze beroepen is het gemiddelde van de gemeten score van 39.3 voor de boswachter en een toegewezen score van 26.4 voor de bosarbeider. Deze laatste score is afgeleid van de score van de 'arbeider, land of tuinbouw'.
- Beroepen 6412-6494 de schaalwaarde van 29 voor deze beroepen is afkomstig uit de door Treiman opgestelde beroepenladder voor Nederland (Treiman, 1977: 419).
- Beroepen 7112-7139 de schaalwaarde van 55 voor deze beroepen is het gemiddelde van de gemeten score van 61.4 voor de 'boormeester, op een olieplatform' en een toegewezen score van 49.3 aan het overig boorpersoneel. Deze score van 49.3 is tot stand gekomen door het gemeten niveauverschil van 12.1 punten tussen de 'werkmeester, ploegbaas in een metaalconstructiebedrijf' en de 'fijnmetaalbewerker' over te nemen bij deze beroepen.
- Beroepen 7810-7830 de schaalwaarde van 28 voor deze beroepen is afkomstig uit de door Treiman opgestelde beroepenladder voor Nederland (Treiman, 1977: 419).
- Beroepen 8202-8209 de schaalwaarde van 38 voor deze beroepen is afkomstig uit Treimans internationale beroepenladder (Treiman, 1977: 253).
- Beroepen 8512-8590 de schaalwaarde van 51 voor deze beroepen is gevonden door de score van 53.6 voor de zelfstandige elektriciën te verminderen met drie punten, overeenkomstig de bij de beroepen 5702-5709 gegeven motivatie.
- Beroepen 9410-9490 de schaalwaarde van 33 voor deze beroepen is het gemiddelde van alle scores van de klassen 70 tot en met 93.
- Beroepen X1 de schaalwaarde van 46 voor deze beroepsklasse is het gemiddelde van alle in deze schaal opgenomen beroepsklassen.

Literatuur

- Braam, G.P.A. en P.A.T.M. Geurts, 'Veranderingen in de Nederlandse beroepenstratificatie', *Mens en Maatschappij*, 57 (1982), 5-25.
- CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), *14e Algemene Volkstelling 28 februari 1971, systematische classificatie; 2, beroepsclassificatie*, CBS, Voorburg, 1971.
- Coleman, R.P. en L. Rainwater, *Social standing in America*, London, 1979.
- De Beroepsbrandweerofficier*, Rijks Psychologische Dienst, 1981.
- Dronkers, J. en U. de Jong, 'Jencks en Fägerlind op zijn Hollands', *Sociologische Gids*, 2 (1978), 4-30.
- Duncan, O.D., 'A socio-economic index for all occupations', p. 109-138 in: A.J. Reiss Jr., *Occupations and social status*, New York, 1961.
- Dijkstra, L., Boekbespreking: P.G. Swanborn, 'Schaaltechnieken, theorie en praktijk van acht eenvoudige procedures', *Mens en Maatschappij*, 58 (1983), 99-101.
- Edwards, A.L., *Techniques of attitude scale construction*, New York, 1957.
- Ganzeboom, H. en P. de Graaf, 'Beroepsmobiliteit tussen generaties in Nederland in 1954 en 1977', *Mens en Maatschappij*, 58 (1983), 28-52.
- Goldthorpe, J.H. en K. Hope, *The social grading of occupations*, Oxford, 1974.
- Heek, F. van, e.a., *Sociale stijging en daling in Nederland 1*, Leiden, 1958.

- ILO (International Labour Office), *International Standard Classification of Occupations*; revised edition 1968, Geneva, 1969.
- Kerstholt, F. en R. Luijkx, 'Klasse, status, inkomensongelijkheid', *Mens en Maatschappij*, 57 (1982), 229-252.
- Kropman, J.A., J.M. van Westerlaak en J.W.M. Collaris, *ITS-beroepenklapper*, Nijmegen, 1973 (voor intern gebruik).
- Kuiper, G., *Rangen en standen*, Arnhem, 1965.
- Miller, S.M., 'Comparative social mobility', *Current Sociology*, 9 (1960), 1-89.
- Neijens, P., L. van Doorn en W.E. Saris, 'De meting van beroepsstatus met behulp van psychofysische schaaltechnieken', *Mens en Maatschappij*, 56 (1981), 378-397.
- Onderzoek inzake beroepsgroepen*, in opdracht van het Nederlands Zuivelbureau te Rijswijk, N.V. v/h Nederlandse Stichting voor Statistiek, 's-Gravenhage, 1980.
- Peschar, J.L. en W.C. Ultee (red.), *Sociale Stratificatie; op weg naar empirisch-theoretisch stratificatie-onderzoek in Nederland*, Boekaflevering Mens en Maatschappij 1978, Deventer, z.j.
- Siegers, J.J., 'Beroepssegregatie en sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse Arbeidsmarkt', *Sociale Wetenschappen*, 23 (1980), 281-295.
- Siegers, J.J., 'Ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt', *Sociaal Maandblad Arbeid*, 36 (1981), 553-565.
- Sixma, H. en W. Ultee, 'Trouwpatronen en de openheid van een samenleving; de samenhang tussen de opleidingsniveaus van (huwelijks)partners in Nederland tussen 1959 en 1977', *Mens en Maatschappij*, 59 (1983), 109-131.
- Sixma, H., *De waardering van beroepen*. Dissertatie, in voorbereiding.
- Swanborn, P.G., 'De kunst van het meten of de operationalisering van het beroepsprestige', in: Peschar, J.L. en W.C. Ultee (red.), *Sociale Stratificatie; op weg naar empirisch-theoretisch stratificatie-onderzoek in Nederland*, Boekaflevering Mens en Maatschappij 1978, Deventer, z.j.
- Swanborn, P.G., *Schaaltechnieken; theorie en praktijk van acht eenvoudige procedures*, Meppeel, 1982.
- Tazelaar, F., *Het beroepsprestige van 'hogere' beroepen en functies in Nederland*. Interne publicatie vakgroep Theorie en Methodologie van de Sociologie, Rijksuniversiteit Utrecht, 1980.
- Torgerson, W.S., *Theory and methods of scaling*, New York, 1958.
- Treiman, D.J., *Occupational prestige in comparative perspective*, New York, 1977.
- Tulder, J.J.M. van, *De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919-1954: een sociaal-statistische studie*, Leiden, 1962.
- Wegener, B. (ed.), *Social attitudes and psychophysical measurement*, Hillsdale, 1980.
- Yuchtman, E. en G. Fishelson, 'Some problems in the study of occupational prestige with an illustration from Israel', *British Journal of Sociology*, 23 (1972), 159-171.